

Oliver VELESCU

„EXECUT BOLTĂ CILINDRICĂ ÎN VEDEREA CĂSĂTORIEI“

Titlul de mai sus nu este cuprinsul vreunui anunț matrimonial din ziarele noastre, unde, să recunoaștem, se pot citi uneori cele mai năstrușnice cereri în căsătorie. Ideea cuprinsă în propozițiunea din titlu aparține secolului al XVI-lea și se regăsește în textul Statutului breslei zidarilor din Brașov, așa cum a fost el aprobat, în ziua de 15 martie a anului 1570, de către consiliul orașenesc, format dintr-un jude, pârșălabul cetății Bran, senatorii bătrâni și toți ceilalți senatori ai Brașovului, care, toți laolaltă, formau Magistratul Orașului, instanța supremă a urbei.

Articolul 3 din Statutul breslei zidarilor brașoveni are următorul text: *„Dacă o calfă care a învățat aici sau în Țara Bârsei vrea să se căsătorească, atunci, mai întâi să facă drept lucrare de meșter o boltă cilindrică în cadrul unei lucrări de zidărie. Dacă meșterii îi vor găsi o lipsă, el (calfă) trebuie să plătească drept amendă 2 florini. La intrarea în breaslă să dea breslei 4 florini și 4 funți de ceară cât și un ospăț pentru meșteri și prin aceasta să obțină și să aibă toate drepturile de breaslă și privilegiile ei...“*

Dincolo de gluma pe care ne-am permis-o prin titlul dat acestor rânduri, textul citat îndeamnă la reflecții din cele serioase cu privire la poziția socială a zidarilor brașoveni din secolul al XVI-lea și la viața cotidiană din aceeași epocă. Meșteșugul zidăriei și al pietrăritului are vechi tradiții pe întreg teritoriul țării și mai ales în Transilvania, îndeosebi în marile ei orașe. O înflorire a acestei meserii se cunoaște începând din secolul al XV-lea, când se construiesc marile catedrale în stil gotic, când orașele se înconjoară cu ziduri de cetate, iar vechile biserici se fortifică și ele și se construiesc cetăți și castele, între care amintim capodopera secolului – Castelul de la Hunedoara. Mai amintim că zidarii ardeleni erau solicitați și lucrau la ridicarea de biserici și mănăstiri dincolo de munți, în Țara Românească și Moldova.

Această uriașă campanie de construcții presupune existența unui puternic și bine calificat corp de zidari, a cărui utilitate socială – în perspectiva istoriei – nu poate fi ignorată. Mulți din meșterii zidari-pietrari s-au făcut cunoscuți prin operele ridicate, cum ar fi Conradus, pietrarul din Brașov, despre care se presupune că a construit, între altele, și castelul de la Hunedoara.

Numărul mare de meseriași și concurența pe care și-o făceau a determinat organizarea lor în bresle, primele statute cunoscute fiind cele din Cluj (1525) și Mediaș (1539). La Brașov, reamintim că breasla zidarilor își primește statutul în anul 1570, deși, aproape sigur, ei trebuie să fi avut o organizare mai veche, dar despre care nu se cunoaște vreo știre.

*
* *

Statutul breslei zidarilor pe care l-am amintit a fost recent publicat într-o foarte prestigioasă colecție de documente istorice, bine cunoscută în lumea specialiștilor – „Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt“ – al cărei prim volum a apărut în anul 1885, iar cel de față, al IX-lea, în anul 1999, sub îngrijirea eruditului arhivist dl. Gernot Nussbächer și a doamnei Elisabeta Marin. Acest ultim volum – ediția este bilingvă –, „Documente privind istoria orașului Brașov“, cuprinde documente de

breaslă din anii 1420–1580 (cartea a apărut la editura „Aldus“ din Braşov, cu concursul „Societăţii de studii transilvane“ din Heidelberg; semnalăm şi copertele reuşite semnate de Kristina Szigethy). Simpla lectură, dar şi studierea acestor documente, eliberată de falsele rigori impuse de prioritatea „forţelor de producţie“, a „relaţiilor de producţie“ şi a „luptei de clasă – motor al istoriei“ (volumul fusese pregătit pentru tipar încă din 1981), dezvăluie o fascinantă lumină asupra vieţii cotidiene în Braşovul medieval. Documentele dovedesc existenţa unor relaţii strânse între regulile de comportament social, confecţionarea produselor de către meşteşugari şi desfacerea mărfurilor. Breslele, în ansamblul lor, au impus un anumit standard de viaţă – „Mittelstandpolitik“ –, a cărei cunoaştere face posibilă înţelegerea multor fapte şi evenimente din istoria oraşului şi a Transilvaniei.

*
* *

De multă vreme, încă de la începutul secolului al XIX-lea, din epoca în care breslele şi-au încheiat ciclul lor istoric, persistă imaginea unui cadru auster al vieţii cotidiene într-un oraş medieval impus de disciplina de breaslă. Conţinutul statutelor de breaslă nu confirmă însă acest tablou al vieţii severe împărţite între ore de muncă, familie şi biserică.

Este adevărat, breslele fixează programul de lucru, stabilesc adevărate standarde pentru produsele confecţionate, reguli privitoare la vânzarea produselor şi măsuri pentru îndepărtarea concurenţei. Dar în aceleaşi statute sunt fixate şi reguli privitoare la mesele care se organizau, la cantităţile de vin ce trebuiau aduse şi sancţiuni pentru beţie sau băutura vărsată pe masă, şi, mai grav, şi vomismentele erau amendate. Băutura presupune de la sine buna dispoziţie, iar pretextele „oficiale“ pentru libaţiuni sunt numeroase în statutele fiecărei bresle. La acestea se adăugau manifestările colective prilejuite de calendarul religios, cele ale diferitelor confrerii etc. Banchetele desfăşurate cu asemenea ocazii erau adevărate pretexte de etalare socială. Breslele formau în fapt o comunitate a valorilor şi a modelelor de comportament. Dar „o comunitate bazată pe interese comune şi de frăţietate – scria, în veacul al XIX-lea, Alexis de Tocqueville – nu trebuia să fie o societate în care oamenii să se comporte ca îngerii“.

Pentru cele ce interesează aici, demnă de reţinut este atitudinea faţă de căsătorie, care fusese ridicată la rangul de instituţie socială prin condiţiile care au fost impuse în vederea realizării ei. Dacă o fată era „bună de măritat“ la 15 ani, bărbatul era obligat să aibă o poziţie în societate, să fi străbătut o ierarhie precisă de la ucenicie la calfă, iar pentru a se căsători era obligatorie obţinerea calificării de meşter. Faptul este dovedit prin „*Regulamentul pentru calfele necăsătorite*“, aprobat de Magistratul Braşovului şi Seniorii Ţării Bârsei în luna octombrie a anului 1545. Se poate citi în acest document că: „*pentru o mai bună susţinere a breslelor de acum înainte nici o calfă necăsătorită să nu practice meşteşugul pentru ea însăşi. Oricare ar fi meşteşugul, să nu-l practice şi să nu-l folosească, ci să se căsătorească sau să lucreze pentru un meşter al meşteşugului*“.

Această interferenţă între formarea unui cuplu şi recunoaşterea deprinderii unei meserii a avut în oraşele medievale consecinţe din cele mai diverse. Ucenicia începea la vârsta cuprinsă între 12 şi 16 ani, iar depăşirea statutului de calfă depindea de însuşirea meseriei după un număr de ani de lucru. Mai trebuie amintit că nucleul social îl constituia atelierul şi casa meşterului, unde trăiau în aceeaşi gospodărie soţia, fiii şi fiicele lui, spaţiu în care intuim nu de puţine ori că se desfăşurau „dramele amoroase“ nefinalizate, ele fiind condiţionate social, şi pe care istoria nu le înregistrează,

deși se pot lesne intui. Decalajul între vârsta fetelor și etatea la care se obține calificarea de meșter – definită în unele tratate ca „vârsta socială“ – explică diferențele de vârstă între soț și soție existente în branșele medievale, în medie, cel puțin de zece ani și care generează interesante fenomene demografice, cum ar fi numărul mare de văduve, proprietare de ateliere meșteșugărești, dar și văduvi cu copii, mama murind la vreo naștere. Revenind, așadar, o tânără calfă trebuie să-și dovedească îndemânarea înainte de a se căsători. Astfel, lucrarea de meșter a calfei de tâmplar – potrivit statutului Uniunii breslei pictorilor și tâmplarilor din Transilvania, datat 17 mai 1549 – consta din „o tăblie de masă cu un chenar și care masă să aibă 6 sau 12 sertare. În afară de acestea, mai trebuie să confecționeze și o tăblie pentru jocuri“.

„Bărbierul care va lua o soție – se spune în statutul breslei respective, din 13 septembrie 1550 – trebuie să aibă un foarfece nou și brice duble noi și trei instrumente din fier pentru a face o venesecție“. Era dator să știe să-și ascuță aceste instrumente.

Calfa de olar care se va logodi sau se va căsători – aflăm din statutul respectiv, din 1 mai 1564 – ca să devină meșter urma să execute un vas cu capac, având capacitatea de patru găleți.

Exemplele s-ar putea înmulți, așa, de pildă, fierarii din Rupea pretindeau calfei ce voia să se căsătorească și să devină meșter să facă o coasă, o sapă, o secure și o tigaie „24 aprilie 1569“ și, în fine, zidarii, reamintim, o boltă cilindrică („Kuffen Gewelb“).

*
* *

Secolul al XVI-lea – arhitectura orașului vechi o confirmă – a fost o perioadă de înflorire a meșteșugului construcțiilor. Dezvoltarea artileriei a făcut necesară transformarea radicală a fortificațiilor. Această costisitoare operație s-a făcut numai în condițiile unui oraș cu o economie puternică, care și-a permis a reface cetatea în paralel cu alte zidiri care se executau în vechea urbe medievală.

Orașul se reconstruiește, iar comanditarii cer să li se facă case „moderne“, similare cu cele din Europa. În centrul orașului casele sunt prevăzute cu portice boltite sprijinite pe pilaștri, realizate prin retragerea încăperilor de la frontul străzii, astfel ca prin galeriile create să se poată circula în voie și admira mărfurile expuse spre vânzare.

Însuși numele de „boltă“, sinonim cu prăvălie, explică modalitatea curentă de construire a locurilor de desfăcere.

Capodopera zidarilor brașoveni ai epocii rămâne însă „Hala de comerț“ (Kaufhaus), terminată în anul 1545, cunoscută și sub numele de „Casa Hirscher“ (azi localul restaurantului „Cerbul Carpatin“), restaurată între anii 1957 și 1961 (proiect de restaurare D.M.I.: arh. Eugenia Greceanu, ing. Dinu Moraru, istoric Oliver Velescu, șef de șantier arh. Nicolae Voiculescu). Așadar, o boltă cilindrică presupune o bună stăpânire și aplicare a geometriei, o perfectă stăpânire a tehnicii, o strictă respectare a disciplinei în execuție, toate acestea presupunând o maturitate în gândire și în comportament. În perspectiva secolelor care au trecut și admirând operele zidarilor anonimi ai Brașovului, înțelegem că exigențele pretinse în statutul de breaslă au fost pe deplin justificate, iar „bolțile cilindrice“ ale epocii, departe de a fi numai realizări materiale, exprimă spiritualitatea epocii și, nu de puține ori, între mortar și cărămizi se află înzidită și o poveste de dragoste.